

Tóm tắt: Đại dịch COVID-19 là một khảo nghiệm lớn đối với nền ngoại giao Trung Quốc thời đại mới. Để đối phó với “trạng thái bất bình thường” của thời kỳ dịch bệnh, ngoại giao Trung Quốc đã tiến hành những điều chỉnh đáng kể, bao gồm để cao sức khỏe cộng đồng, chiến lược chủ động, liên kết hành động, mở rộng và tích cực thúc đẩy hợp tác song phương và đa phương. Bài viết làm rõ hoạt động ngoại giao Trung Quốc thời kỳ này, đồng thời phân tích một số phương hướng phát triển của ngoại giao Trung Quốc thời kỳ hậu COVID-19, từ đó đưa ra một số gợi mở cho công tác đối ngoại của Việt Nam thời gian tới.

Từ khóa: dịch COVID-19; ngoại giao Trung Quốc; Việt Nam

ịch bệnh viêm phổi cấp do virus corona (COVID-19) gây ra đã làm cho hoạt động ngoại giao các quốc gia đứng trước những vấn đề và thách thức mới, đặt các quốc gia phát ưu tiên hàng đầu cho việc giải quyết và vượt qua đại dịch. Trung Quốc là quốc gia bùng phát dịch bệnh sớm nhất, trở thành tiêu điểm của thế giới và cũng là nước đối diện với áp lực chính trị quốc tế lớn nhất thời kỳ đầu đại dịch. Để đối phó với những thách thức và thực hiện mục tiêu đối ngoại, ngoại giao Trung Quốc đã tiến hành những điều chỉnh nhằm phục vụ cuộc chiến chống dịch trong nước cũng như chuẩn bị cho một cục diện thế giới với nhiều thay đổi thời kỳ hậu COVID-19.

1. Trung Quốc điều chỉnh hoạt động ngoại giao trong “lĩnh trạng khẩn cấp”

Trong bối cảnh dịch COVID-19 bùng phát, hoạt động ngoại giao Trung Quốc được đặt trong trạng thái bất bình thường và phải đối mặt với nhiều thách thức từ bên ngoài, trong đó nổi lên **ba áp lực lớn**:

Thứ nhất, áp lực lan truyền dịch bệnh: Dịch COVID-19 bùng phát tại Trung Quốc vào giữa tháng 01/2020, sau đó nhanh chóng lan rộng sang các nước châu Á, châu Âu và toàn thế giới, đặt ra

cho nền ngoại giao Trung Quốc nhiệm vụ làm thế nào để góp phần không chế dịch bệnh trong nước và thúc đẩy liên kết phòng, chống dịch bệnh trên phạm vi toàn cầu.

Thứ hai, áp lực truyền thông: Sau khi dịch bệnh bùng phát, Trung Quốc trở thành tiêu điểm của thế giới, Mỹ và các nước Tây Âu truy cứu trách nhiệm nguồn gốc dịch bệnh, liên tục tố cáo Trung Quốc thiếu công khai, minh bạch trong việc cung cấp thông tin, đặt ngoại giao Trung Quốc trước áp lực rất lớn đến từ truyền thông và dư luận quốc tế.

Thứ ba, áp lực khủng hoảng kinh tế: Dịch COVID-19 khiến nền kinh tế Trung Quốc cũng như nền kinh tế toàn cầu tụt thất nặng nề. Để phòng, chống dịch bệnh, hầu hết các nước đều áp dụng các biện pháp cứng rắn: hàng loạt nhà máy, xí nghiệp và chuỗi cung ứng toàn cầu bị đứt đoạn hoặc từ Trung Quốc chuyển dịch sang các nước khác.

Đôi mặt với những khó khăn, thách thức lớn nêu trên, ngoại giao Trung Quốc đã tiến hành điều chỉnh trên **các phương diện chủ yếu sau**:

Một là, chuyển hoạt động ngoại giao từ “bảo vệ lợi ích quốc gia” sang “bảo vệ sức khỏe cộng đồng”

Đại dịch COVID-19 đã khiến thành tố khả biến trong lợi ích quốc gia cần được xác định lại và xếp đặt thứ tự ưu tiên mới để phù hợp với bối cảnh đất nước. Sau Đại hội lần thứ XVII của Đảng Cộng sản, Trung Quốc đưa ra hàng loạt khái niệm

ngoại giao mới, như Giác ngộ Trung Hoa, Cộng đồng chung vận mệnh. Sáng kiến “Vành đai và Con đường”... Những quan niệm này đã phản ánh phương hướng cơ bản của ngoại giao Trung Quốc, nhằm phục vụ cho mục tiêu bảo vệ lợi ích quốc gia và sự trỗi dậy của Trung Quốc. Tuy nhiên, từ khi dịch bệnh bùng phát, trọng điểm ngoại giao Trung Quốc chuyển từ nhấn mạnh “lợi ích quốc gia” sang nhấn mạnh “lợi ích cộng đồng”.

Theo số liệu thống kê của Nhân dân Nhật báo (Trung Quốc), trước khi dịch bệnh bùng phát, từ ngày 01/7/2019 đến ngày 19/01/2020, có 30 đề mục đề cập đến lợi ích quốc gia. 21 đề mục đề cập đến “lợi ích cộng đồng”. Sau khi dịch bệnh bùng phát, từ ngày 20/01/2020 đến ngày 23/7/2020, chỉ có 6 đề mục đề cập đến lợi ích quốc gia, trong khi đó có tới 35 đề mục đề cập đến lợi ích cộng đồng⁽¹⁾.

Bên cạnh đó, Trung Quốc tuyên bố gia tăng gói hỗ trợ 50 triệu USD cho Liên hợp quốc chống dịch COVID-19, phối hợp với cơ quan Liên hợp quốc tại Trung Quốc xây dựng kho cung ứng khẩn cấp, thiết lập 30 cơ chế hợp tác y tế giữa Trung Quốc và châu Phi⁽²⁾; tích cực liên kết, cung ứng, hỗ trợ vật phẩm y tế để chống dịch cho các nước, như Nhật Bản, Hàn Quốc, Italia, Anh, Pháp... Có thể thấy, trong thời kỳ dịch bệnh, ngoại giao Trung Quốc chủ yếu nhấn mạnh lợi ích cộng đồng thay vì nhấn mạnh lợi ích quốc gia như trước đây. Từ đó, một mặt, Trung Quốc mong muốn tích cực thành lập mặt trận chống dịch trên phạm vi khu vực và thế giới với vai trò dẫn dắt; mặt khác, thúc đẩy ảnh hưởng của Trung Quốc trong các mối quan hệ song phương và các cơ chế hợp tác đa phương toàn cầu, như Liên hợp quốc, Tổ chức Y tế thế giới (WHO)...

Hai là, chuyển hoạt động ngoại giao từ thế bị động sang thế chủ động

Sau khi tiến hành công cuộc cải cách, nhiệm vụ của ngoại giao Trung Quốc là tạo ra môi trường quốc tế thuận lợi để phục vụ cho mục tiêu phát triển đất nước, với phương châm “ấn mình chờ thời”. Tuy nhiên, từ sau Đại hội lần thứ XVIII, ngoại giao Trung Quốc có sự thay đổi sâu sắc, chuyển biến mạnh mẽ từ chiến lược bị động, kiểm

chế, ẩn mình sang chiến lược chủ động, “ngoại giao nước lớn mang đặc điểm Trung Quốc”. Dịch COVID-19 bùng phát, ngoại giao Trung Quốc không chuyển sang chiến lược cố thủ, mà ngược lại, nhấn mạnh hơn chiến lược chủ động, trực tiếp phản công.

Thời kỳ đầu dịch bệnh, Trung Quốc trở thành tiêu điểm của dư luận quốc tế, đặc biệt là truyền thông các nước phương Tây ra sức chỉ trích Trung Quốc về nguồn gốc dịch bệnh và thiếu công khai, minh bạch trong thông tin phòng, chống dịch. Trước sự chỉ trích đó, các quan chức ngoại giao Trung Quốc đã sử dụng phương pháp cứng rắn để đáp trả, phản kích truyền thông phương Tây và cho rằng, tấn công là cách phòng thủ tốt nhất của Trung Quốc lúc này. Cũng trong khoảng thời gian này, nhiều nhà ngoại giao Trung Quốc trên khắp thế giới bắt đầu thể hiện thái độ quyết liệt hiếm thấy khi liên tục mở hàng loạt tài khoản Twitter, sẵn sàng dùng các mạng xã hội để tuyên truyền quan điểm của Trung Quốc và trực tiếp phản công với những người chỉ trích Trung Quốc⁽³⁾. Đây được coi là sự thay đổi rất lớn so với hoạt động ngoại giao của Trung Quốc thời kỳ trước đây.

Ba là, chuyển hoạt động ngoại giao sang cục diện liên kết hành động, mở rộng các kênh hợp tác song phương và đa phương

Trong bối cảnh dịch bệnh, Trung Quốc đã tiến hành hàng loạt các hoạt động ngoại giao, như thông qua cấp lãnh đạo nhà nước, quan hệ song phương, diễn đàn đa phương, ngoại giao y tế... chuyển từ cục diện tương trợ trong - ngoài nước sang cục diện liên kết hành động trong toàn hệ thống chính trị. Ở cấp lãnh đạo nhà nước, trong vòng 03 tháng kể từ thời điểm dịch bệnh bùng phát, Chu tịch Trung Quốc Tập Cận Bình đã thực hiện gần 50 cuộc điện đàm với các nguyên thủ quốc gia trên thế giới để trao đổi về dịch bệnh. Đây cũng là động thái hiếm thấy trong lịch sử ngoại giao Trung Quốc⁽⁴⁾. Trên các diễn đàn đa phương, Trung Quốc đặt ngoại giao là mặt trận chủ lực trong thời kỳ dịch bệnh. Từ ngày 26/01/2020 đến 12/6/2020, Bộ trưởng Ngoại giao Trung Quốc đã lần lượt đàm thoại khoảng 100 lần với Thư ký ASEAN và quan chức ngoại giao các nước, như

Anh, Nga, Italia, Nhật Bản⁽⁵⁾...

Sau khi phần nào kiểm chế được dịch bệnh ở trong nước, Trung Quốc đã tiến hành một loạt các hoạt động ngoại giao mới nhằm nâng cao hình ảnh quốc gia, trong đó cứu trợ y tế trở thành trọng tâm của ngoại giao Trung Quốc thời gian này. Trung Quốc đã gửi vật tư y tế, khẩu trang, máy thở, thậm chí điều động đội ngũ y bác sĩ tới các quốc gia khác trong khuôn khổ chương trình hỗ trợ y tế quy mô lớn. Bên cạnh việc cứu trợ y tế thông qua Bộ Ngoại giao, Đại sứ quán, Lãnh sự quán, các bộ, ban, ngành khác của Trung Quốc cũng tích cực tham gia vào công tác cứu trợ y tế, như Ủy ban đối ngoại Trung ương, Bộ Công Thương, Bộ Khoa học và Công nghệ, chính quyền địa phương các cấp... Từ đó, tạo ra sự phối hợp trong toàn hệ thống chính trị, hình thành nên cục diện đối ngoại liên kết hành động của ngoại giao Trung Quốc thời kỳ dịch COVID-19.

Như vậy, để thích ứng với tình trạng khẩn cấp, ngoại giao Trung Quốc đã tiến hành điều chỉnh và thực hiện hàng loạt các hình thức ngoại giao mới, đạt được những kết quả nhất định, như tích cực thực hiện cứu trợ y tế, xuất khẩu vật tư y tế và các thiết bị phòng, chống dịch; vượt qua áp lực dư luận quốc tế; nâng cao sức ảnh hưởng của Trung Quốc, đặc biệt trong việc xây dựng quyền lực mềm trên chính trường quốc tế. Tuy nhiên, thời gian này, ngoại giao Trung Quốc cũng tồn tại nhiều vấn đề, trong đó đáng chú ý là xu hướng ngoại giao hóa và chính trị hóa ngoại giao. Trên mọi vấn đề, lĩnh vực, chỉ cần đề cập đến sự vụ bên ngoài Trung Quốc thì đều trở thành vấn đề ngoại giao, thậm chí một số vấn đề đối nội cũng trở thành vấn đề ngoại giao, trong khi những vấn đề đó thuộc thẩm quyền và chuyên môn của các ban, ngành khác. Mặt khác, ngoại giao vốn có mối quan hệ mật thiết với chính trị trong nước, các hoạt động ngoại giao đặt trong tình trạng khẩn cấp càng khiến cho xu hướng chính trị hóa ngoại giao thêm sâu sắc, dẫn đến những vấn đề căng thẳng trong quan hệ ngoại giao, gây khó khăn cho việc triển khai công tác đối ngoại. Vì vậy, mối quan hệ giữa ngoại giao và nội chính, đặc

biệt trong trạng thái khẩn cấp cũng cần được nghiên cứu sâu thêm.

2. Ngoại giao Trung Quốc thời kỳ hậu COVID-19

Một trong những nhiệm vụ quan trọng của ngoại giao trong thời kỳ dịch bệnh là phải luôn giữ cái nhìn về thời kỳ hậu dịch bệnh. Qua đó, chuẩn bị sẵn sàng đón bắt, tận dụng những cơ hội và tiền đề mới cho phát triển kinh tế - xã hội, đưa ra những khuyến nghị, sửa đổi, điều chỉnh và bổ sung cho chính sách đối ngoại thời kỳ sau đại dịch⁽⁶⁾. Tác giả Ilan Kelman trong cuốn *Ngoại giao thảm họa* cho rằng: "Sau khi thảm họa xuất hiện, những nhân tố tương quan cũng sẽ ảnh hưởng đến hoạt động ngoại giao của mỗi nước, nhưng trong thời gian dài, những nhân tố này sẽ dần dần mất đi, các hoạt động ngoại giao cũng sẽ trở về trạng thái bình thường, vì vậy nền ngoại giao mỗi nước cần xem xét tổng hợp bối cảnh đặc biệt trong thời kỳ thảm họa và bối cảnh bình thường sau thảm họa"⁽⁷⁾. Thời kỳ hậu COVID-19, ngoại giao Trung Quốc có khả năng tập trung vào các hướng sau:

Thứ nhất, tích cực thúc đẩy cải cách thể chế hợp tác y tế toàn cầu, xây dựng cộng đồng chung y tế giữa Trung Quốc và các nước, từ đó thúc đẩy quá trình xây dựng cộng đồng chung vận mệnh. Dịch COVID-19 đã bộc lộ những hạn chế nghiêm trọng trong cơ chế hợp tác quốc tế, vai trò của Tổ chức Y tế thế giới, Tổ chức Lương thực thế giới... hầu như không được phát huy hiệu quả. Năm 2013, Trung Quốc đề ra đường lối xây dựng "cộng đồng chung vận mệnh", trong đó nêu lên "nhân loại là một cộng đồng vận mệnh chung giữa các cá thể" và nhấn mạnh "tính cấp thiết và tầm quan trọng trong việc xây dựng vận mệnh cộng đồng chung nhân loại ngày càng rõ ràng"⁽⁸⁾. Đại dịch COVID-19 đã đem đến cơ hội mới để Trung Quốc tăng cường thực hiện đường lối này, tích cực thúc đẩy quá trình hợp tác và xây dựng cộng đồng chung y tế giữa các nước.

Để triển khai kế hoạch này, sau khi dịch bệnh bùng phát tại châu Á, Trung Quốc đã chủ động cùng lãnh đạo Nhật Bản, Hàn Quốc tích cực trao đổi, thống nhất tăng cường hợp tác ba bên để khống chế dịch bệnh. Tiếp sau đó,

Trung - Nhật - Hàn và 10 nước ASEAN tiến hành hội nghị trực tuyến ASEAN+3 đề bàn về cách thức tăng cường hợp tác chống COVID-19. Ngoài ra, Trung Quốc cũng thông qua Sáng kiến “Vành đai và Con đường” để mở rộng các hình thức hợp tác chống dịch tại Trung Á, châu Phi và cùng với Afghanistan, Pakistan, Nepal tiến hành cuộc họp trực tuyến về dịch COVID-19. Có thể thấy, phạm vi hợp tác về y tế cộng đồng giữa Trung Quốc và các quốc gia, khu vực không ngừng được mở rộng, tạo tiền đề quan trọng cho việc thúc đẩy xây dựng “cộng đồng chung y tế”. Thậm chí, có ý kiến cho rằng, các tổ chức tư vấn Trung Quốc đã nêu ra ý tưởng về một “tổ chức y tế toàn cầu do Trung Quốc dẫn dắt cạnh tranh với WHO”⁽⁹⁾.

Thứ hai, tăng cường xây dựng các cơ chế hợp tác kinh tế khu vực. Nhằm thúc đẩy hợp tác đa phương, giảm bớt áp lực kinh tế từ cuộc chiến tranh thương mại với Mỹ và phục hồi nền kinh tế sau đại dịch, Trung Quốc sẽ tiếp tục thúc đẩy xây dựng khu vực tự do thương mại giữa ba nước Trung - Nhật - Hàn, đẩy mạnh việc ký kết Hiệp định Đối tác Kinh tế toàn diện khu vực (RCEP), tăng cường hợp tác với các nước ASEAN, từ đó xúc tiến mạnh mẽ xây dựng kinh tế khu vực Đông Á. Theo thống kê, trong bối cảnh nền kinh tế toàn cầu chịu ảnh hưởng nặng nề từ đại dịch COVID - 19, kim ngạch xuất, nhập khẩu giữa Trung Quốc và ASEAN trong 6 tháng đầu năm 2020 tăng 5,6% so với cùng kỳ năm 2019, chiếm 14,7% tổng giá trị ngoại thương Trung Quốc, ASEAN cũng thay thế EU trở thành đối tác mậu dịch lớn nhất của Trung Quốc⁽¹⁰⁾.

Bên cạnh đó, Sáng kiến “Vành đai và Con đường” là biểu tượng sự nổi lên của Trung Quốc và là một trong những chiến lược quan trọng để Trung Quốc vươn ra thế giới. Vì vậy, dù dịch COVID-19 ảnh hưởng lớn đến nền kinh tế Trung Quốc, cũng như tiến độ thực hiện các dự án trong Sáng kiến “Vành đai và Con đường”, nhưng Trung Quốc vẫn sẽ tiếp tục thúc đẩy xây dựng và phát triển sáng kiến này trong tương lai, đặc biệt với các nước sát sườn Trung Quốc.

Thứ ba, quan hệ Trung - Mỹ vốn ở trong trạng thái bất ổn với những căng thẳng tồn tại từ lâu,

trong bối cảnh đại dịch COVID-19 lan rộng càng khoét sâu mâu thuẫn giữa hai nước và làm gia tăng thêm căng thẳng hơn bao giờ hết. Ngay từ khi dịch bệnh bùng phát, Mỹ đã nghi ngờ về tính minh bạch của Trung Quốc trong việc cung cấp thông tin về dịch bệnh; Trung Quốc cũng chi trích Mỹ vì là một trong những quốc gia đầu tiên áp đặt các biện pháp hạn chế đi lại với người đến từ Trung Quốc. Tiếp sau đó, hàng loạt các cuộc khẩu chiến ngoại giao gay gắt về vấn đề dịch bệnh giữa Mỹ và Trung Quốc đã gây trở ngại cho việc tập hợp, xây dựng liên minh toàn cầu để đối phó và phòng, chống dịch bệnh.

Thực tế, có nhiều dự đoán về việc liệu Trung Quốc hay Mỹ sẽ nổi lên với tầm ảnh hưởng và uy thế lớn hơn trong thế giới hậu COVID-19. Dù là nước nào thì cuộc chiến Trung - Mỹ hậu đại dịch sẽ tiếp tục trở nên căng thẳng hơn, đặc biệt tại khu vực Đông Nam Á, một trong những địa bàn chủ chốt trong cuộc cạnh tranh chiến lược giữa hai nền kinh tế lớn nhất thế giới hiện nay.

3. Một số gợi mở cho Việt Nam

Trong lịch sử thế giới, các cuộc khủng hoảng thường tạo ra những bước ngoặt quan trọng. Chiến tranh thế giới thứ hai kết thúc đã khẳng định vai trò lãnh đạo thế giới với những thể chế an ninh, tài chính và tiền tệ được thiết lập trong và ngay sau cuộc chiến⁽¹¹⁾. Cuộc khủng hoảng đại dịch COVID-19 vẫn đang tàn phá nhiều quốc gia, đây quan hệ quốc tế vào những tình huống và trạng thái chưa từng thấy trước đây. Cuộc khủng hoảng này không chỉ làm đảo lộn chương trình nghị sự của chính trị thế giới, mối quan hệ quốc tế, mà còn báo hiệu về những thay đổi trong thời gian tới và ca trong tương lai xa⁽¹²⁾, từ đó gợi mở **một số vấn đề cho Việt Nam**:

Một là, trong nửa đầu thế kỷ XX, hai cuộc chiến tranh thế giới đã hình thành các vấn đề an ninh truyền thống (quân sự, chiến tranh) và trở thành mối quan tâm hàng đầu trong an ninh quốc tế. Từ giữa thế kỷ XX trở đi, các mối đe dọa từ an ninh phi truyền thống ngày càng rõ nét. Đó là ô nhiễm môi trường, hoạt động khủng bố, biến đổi khí hậu, khủng hoảng kinh tế, đại dịch cúm..., đã không ngừng cảnh tỉnh các quốc gia cần chú trọng

hơn nữa để ứng phó kịp thời với các nguy cơ đến từ an ninh phi truyền thống.

Tuy nhiên, những năm gần đây, các vấn đề an ninh truyền thống, như chiến lược địa chính trị, cạnh tranh giữa các cường quốc, chạy đua vũ trang... đang trở thành trọng tâm trong quan hệ quốc tế, an ninh phi truyền thống chưa nhận được sự quan tâm tương xứng trong nghị trình quốc tế. Hậu quả nghiêm trọng của đại dịch lần này đã khiến nhân loại phải xem xét nghiêm túc vai trò trung tâm của mối quan hệ giữa con người và hệ sinh thái trong quan hệ quốc tế, cạnh tranh các quốc gia phải có nhận thức mới về các vấn đề quốc tế, đặc biệt là các vấn đề an ninh phi truyền thống. Thời kỳ hậu COVID-19, quan hệ quốc tế không bị thay đổi cơ bản về chất, nhưng sẽ có sự thay đổi về phạm vi nội dung của chương trình nghị sự và thứ tự ưu tiên giữa các nội dung chính trên chương trình nghị sự ấy.

Đại dịch COVID-19, một mặt, khẳng định vai trò quan trọng của các vấn đề an ninh phi truyền thống; mặt khác, nâng cao vai trò chiến lược của an ninh y tế trong an ninh phi truyền thống, các vấn đề an ninh phi truyền thống sẽ được chú trọng nhiều hơn, khả năng sẽ tạo thành một tổ hợp an ninh phi truyền thống mới 4+1, trong đó bao gồm: chủ nghĩa khủng bố, an ninh mạng, đại dịch bệnh, biến đổi khí hậu + các vấn đề khác (chẳng hạn vấn đề tị nạn...)¹³¹. Bên cạnh đó, công tác phòng, chống dịch hiệu quả không chỉ thể hiện năng lực và trình độ quản lý đất nước trên trường quốc tế, mà còn là nhân tố quan trọng gia tăng ảnh hưởng và quyền lực mềm quốc gia.

Có học giả cho rằng: “cuộc cạnh tranh trong tương lai giữa các quốc gia rất có thể sẽ là cuộc cạnh tranh giữa năng lực quản lý đất nước”¹³². Chính vì vậy, các quốc gia, một mặt, cần tiếp tục nâng cao hiệu quả và năng lực quản lý đất nước; mặt khác, cần tiến hành điều chỉnh mối quan tâm về các chủ đề trọng điểm trong quan hệ quốc tế, thay đổi nhận thức từ góc nhìn truyền thống về cạnh tranh quyền lực, sức mạnh quân sự, kinh tế sang chú trọng hơn các nhân tố an ninh phi truyền thống, như bảo vệ sức khỏe cộng đồng, môi trường sinh thái,...

Hai là, dịch bệnh bùng phát trên phạm vi toàn cầu đã bộc lộ những hạn chế, khiếm khuyết trong các cơ chế hợp tác toàn cầu. Nhiều quốc gia đã tiến hành phong tỏa, cô lập đất nước để đối phó với dịch bệnh, dẫn đến kha năng thế giới bước vào một thời kỳ mới “hạn chế toàn cầu hóa”, nhất thể hóa khu vực có khả năng trở thành trào lưu chủ yếu thời kỳ hậu COVID-19¹³³. Nhiều chuyên gia phương Tây cho rằng: “dịch bệnh sẽ làm gia tăng sự chuyển dịch trung tâm quyền lực thế giới về châu Á”¹³⁴, “kết thúc đại dịch cũng sẽ là kết thúc hai thế kỷ phương Tây áp đảo phương Đông và là binh minh của châu Á”¹³⁵.

Mặc dù, còn quá sớm để đưa ra những khẳng định trên, nhưng các cơ chế hợp tác khu vực, đặc biệt khu vực Đông Á như: ASEAN+3, Trung Quốc - ASEAN, Trung - Nhật - Hàn, RCEP đều được tăng cường. Theo một số nhà nghiên cứu, hợp tác khu vực Đông Á có thể học hỏi kinh nghiệm của thời kỳ đầu của Liên minh châu Âu, tìm kiếm cơ hội hợp tác trên tất cả các lĩnh vực, như nông nghiệp, mậu dịch, văn hóa, y tế, khoa học - kỹ thuật, năng lượng, môi trường, phát triển bền vững...¹³⁶.

Hiện nay, thách thức lớn trong việc xây dựng cơ chế hợp tác đa phương cũng như hợp tác khu vực Đông Á là sự cạnh tranh quyền lực gay gắt giữa các nước lớn, sự trỗi dậy của chủ nghĩa dân túy, chủ nghĩa lợi ích vị kỷ quốc gia, chủ nghĩa xét lại nước lớn... Điều này dẫn đến các vấn đề, như phân hóa giàu nghèo, bất bình đẳng trong mậu dịch và kinh tế quốc tế, di dân, xung đột văn hóa... vẫn sẽ tiếp diễn và đòi hỏi các quốc gia cần có chung nhận thức để giải quyết. Từ khi tiến hành công cuộc đổi mới đất nước đến nay, Việt Nam ngày càng tham gia sâu rộng vào các thể chế hợp tác đa phương khu vực và toàn cầu. Việt Nam cần chuẩn bị sẵn sàng hơn để đối phó với những thách thức mới, cũng như tận dụng tối các cơ hội hợp tác song phương và đa phương, nhất là hợp tác khu vực Đông Á trong tương lai.

Ba là, đại dịch COVID-19 làm gia tăng mâu thuẫn ngày càng sâu sắc giữa Mỹ và Trung Quốc, cuộc chiến Trung - Mỹ có thể sẽ bước vào giai đoạn mới khốc liệt hơn trong thời kỳ hậu COVID-19,

thậm chí “quan hệ Mỹ - Trung có lẽ chỉ còn một bước là đến “chiến tranh lạnh mới””⁽¹⁹⁾. Với việc tăng cường thúc đẩy hợp tác khu vực, Trung Quốc sẽ ngày càng tham gia sâu rộng hơn vào ASEAN và mong muốn đóng vai trò then chốt trong khu vực này. Ngày 20/5/2020, Mỹ công bố báo cáo *Phương châm chiến lược của Mỹ đối với Cộng hòa Nhân dân Trung Hoa*, xác định cạnh tranh chiến lược lâu dài trong quan hệ Mỹ - Trung, cho thấy Mỹ sẽ tiếp tục tăng cường cạnh tranh địa chính trị với Trung Quốc, trong đó Đông Nam Á vẫn là một trong những khu vực Trung - Mỹ cọ xát khốc liệt nhất.

Cả Mỹ và Trung Quốc đều là những đối tác vô cùng quan trọng của các nước ASEAN, trong đó có Việt Nam. Trong thời gian dài, các nước ASEAN luôn cố gắng hết sức để duy trì sự cân bằng mối quan hệ với cả hai cường quốc này, tránh bị lôi kéo về bất cứ bên nào. Tuy nhiên, trước phạm vi và mức độ cạnh tranh chiến lược Trung - Mỹ tại Đông Nam Á ngày càng sâu rộng, khốc liệt hơn và một thế giới nhiều thay đổi thời kỳ hậu COVID-19, việc duy trì chính sách này sẽ ngày càng khó khăn. Để tiếp tục duy trì hiệu quả chính sách cân bằng nước lớn, Việt Nam cần hết sức tỉnh táo và thận trọng hơn trong các chính sách đối ngoại với Trung Quốc và Mỹ, đặc biệt vấn đề biển Đông.

Bốn là, dịch bệnh bùng phát đã đặt các quốc gia trong trạng thái bất bình thường, công tác đối ngoại cũng đối mặt với hàng loạt các vấn đề phức tạp, mới mẻ và khẩn cấp. Chính vì vậy, việc đưa ra những phương án hiệu quả, cụ thể để giải quyết các áp lực từ bên ngoài trong thời gian ngắn là nhiệm vụ quan trọng hàng đầu của công tác ngoại giao. Bên cạnh việc tăng cường xây dựng và phát triển các hoạt động ngoại giao nhân dân, Việt Nam cần tiếp tục chú trọng công tác hội đường, nâng cao năng lực, trình độ chuyên môn, nghiệp vụ, phẩm chất, bản lĩnh của cán bộ ngoại giao để có thể chủ động đối phó một cách nhanh chóng, hiệu quả trong bất kỳ tình huống khẩn cấp nào, bảo vệ được lợi ích quốc gia và nâng cao hình ảnh, vai trò của Việt Nam trên trường quốc tế.

Là quốc gia đầu tiên bùng phát dịch bệnh

COVID-19 trên thế giới, Trung Quốc đã nhanh chóng tiến hành điều chỉnh các hoạt động ngoại giao, góp phần giúp Trung Quốc khống chế dịch bệnh, phân nào hóa giải dư luận quốc tế và thúc đẩy các cơ chế hợp tác mới. Tuy nhiên, trước ảnh hưởng to lớn của đại dịch cũng báo hiệu những thay đổi lớn trong cục diện thế giới và cuộc cạnh tranh giữa các nước sẽ còn khốc liệt hơn thời kỳ hậu COVID-19. Việt Nam cần nắm bắt tốt các xu thế phát triển để sớm phục hồi và ổn định kinh tế, vững bước tiến vào thời kỳ phát triển mới của thế giới

(19) Zhao Ke Jin, Zhao Dan Yang, *Ngoại giao thời kỳ khẩn cấp: Những thay đổi của Ngoại giao Trung Quốc trong thời dịch Covid-19*, Bình luận Ngoại giao, kỳ 4 năm 2020

(20) <https://tuoitre.vn/phuong-tay-trung-quoc-cang-thang-vi-virus-corona-20200419065656757.htm>, truy cập ngày 04/11/2020

(21) <https://baoquocte.vn/the-gioi-sau-dich-covid-19-ky-3-ngoai-giao-thoi-dich-benh-114037.html>, truy cập ngày 04/11/2020

(22) Shi Yuan Hua, Han Chang Shun, *Điều chỉnh trật tự quốc tế và ngoại giao khu vực của Trung Quốc thời kỳ hậu COVID-19*, Thế giới đương đại, kỳ 10 năm 2020

(23) <http://www.nghiencuubiendong.vn/quan-h-quoc-t-7416-covid-19-tac-dong-den-chinh-sach-doi-ngoai-cua-trung-quoc>, truy cập 02/11/2020

(24) Yang Jie Mian, *Bước đầu tìm hiểu mối tương tác giữa dịch bệnh COVID-19 và quan hệ quốc tế đương đại*, Nghiên cứu các vấn đề quốc tế, kỳ 3 năm 2020

(25) Sun Ji Sheng, *Ngoại giao Trung Quốc trong bối cảnh dịch COVID - 19*, Diễn đàn trực tuyến các vấn đề quốc tế - Trung Quốc năm 2020 do Đại học Nhân dân Trung Quốc tổ chức

(26) Lu Guang Sheng, Wang Zi Qi, *Thời cơ và thách thức trong hợp tác Trung Quốc - Asean hậu COVID-19*, Thế giới đương đại, kỳ 8 năm 2020

(27) Zhou Xin Yu, *Ngoại giao dịch COVID-19 của Trung Quốc. Thành tựu và suy nghĩ*, Nghiên cứu vấn đề quốc tế, kỳ 5 năm 2020

(28) <https://ordi.vn/vai-suy-nghi-ve-can-can-luc-luong-die-gioi-hau-covid-19.html>, truy cập ngày 02/11/2020

(29) <https://baoquocte.vn/the-gioi-hau-dich-covid-19-nhung-thay-doi-chua-tung-co-su-dur-gay-va-canh-tranh-khoc-liet-hon-115263.html>, truy cập ngày 02/11/2020